

Medieklagenemnda

Klagenemndas avgjørelse av 27. november 2023 i sak 2023/0232

- Saken gjelder:** Klage over vedtak om registrering for medlemsorganisasjon i en kollektiv forvaltningsorganisasjon
- Klager:** Grafill – Norsk organisasjon for visuell kommunikasjon
- Prosessfullmektig:** Advokat Anja Stensrud Elverum hos Advokatfirmaet BAHN AS
- Klagenemndas medlemmer:** Bjørnar Borvik, Gunn Enli, Karin Fløistad, Eirik Østerud og Torger Kielland

Bakgrunn:

- (1) Patentstyret kontaktet Grafill – Norsk organisasjon for visuell kommunikasjon (heretter Grafill eller klager) 28. februar 2022. Patentstyret informerte klager om at det har ansvar for å registrere medlemsorganisasjoner som fordeler og utbetaler rettighetsvederlag etter lov om kollektiv forvaltning av opphavsrett mv. (heretter loven) § 2 femte ledd. Patentstyret viste til at de to kollektive forvaltningsorganisasjonene som klager er medlem av, Kopinor og Norwaco, hadde bekreftet at klager mottar rettighetsvederlag fra dem. Som følge av dette ble klager bedt om å sende inn søknad om registrering til Patentstyret, slik at det kunne vurderes om klager er registreringspliktig etter loven.
- (2) Klager besvarte Patentstyrets henvendelse 30. september 2022. Klager la til grunn at Grafill er registreringspliktig etter lovens § 2 sjette ledd for vederlaget som Norwaco utbetaler til Grafill Fond (heretter fondet), og som fondet deretter utbetaler til Grafill. Klager var derimot ikke enig i at Grafill er omfattet av lovens § 2 sjette ledd for vederlaget fra Kopinor. Klager var heller ikke enig i at Grafill er omfattet av § 2 femte ledd, og hevdet at Grafill dermed ikke er registreringspliktig på dette grunnlag.
- (3) Patentstyret fattet 8. februar 2023 vedtak vedrørende Grafill, med følgende slutning:

«Grafill er en medlemsorganisasjon i en kollektiv forvaltningsorganisasjon, jf. lov om kollektiv forvaltning av opphavsrett mv. §§ 2 (5) og 3 d). Etter Patentstyrets vurdering er det dokumentert at Grafill er omfattet av § 2 (5) og (6) for rettighetsvederlag Kopinor og Norwaco har besluttet at Grafill skal fordele og utbetale, og på grunnlag av dette skal registreres hos Patentstyret, jf. § 52.

Grafill Fond er unntatt § 52, jf. § 2 (5) og (6), jf. § 3 d).»
- (4) I e-post 17. februar 2023 ble klager innvilget utvidet klagefrist til 15. mars 2023.
- (5) Klager påklaget vedtaket 15. mars 2023. Klager opprettholdt tidligere anførsler av 30. september 2022, med enkelte supplerende kommentarer.

Postadresse:

Postboks 511 Sentrum
5805 Bergen

Besøksadresse:

Zander Kaaes gate 7
5015 Bergen

Telefon: +47 55 19 30 00 post@knse.no

- (6) Patentstyret foretok en fornyet vurdering av saken, men opprettholdt sitt vedtak. Saken ble oversendt Medieklagenemnda ved innstilling 31. mars 2023.
- (7) Klagers advokat oversendte 1. juni 2023 klagers merknader til Patentstyrets innstilling. Patentstyret kommenterte klagers merknader 19. juni 2023.
- (8) Medieklagenemnda v/ Klagenemndssekretariatet ba klagers advokat om en avklaring i e-post 16. august 2023. Klagers advokat besvarte henvendelsen 17. august 2023.
- (9) Medieklagenemnda v/Klagenemndssekretariatet anmodet Kopinor og Norwaco om opplysninger i e-post 21. august 2023. Henvendelsen ble besvart henholdsvis 23. og 24. august 2023. Klagers advokat innga merknader i e-post 24. august 2023.
- (10) Medieklagenemnda v/Klagenemndssekretariatet sendte 13. oktober 2023 forhåndsvarsel om vedtak til partene. Av varselet framgikk det som klagenemndas foreløpige vurdering at Patentstyrets vedtaksslutning ikke var tilstrekkelig forankret i et klart kompensegrunnlag, og at nemnda på denne bakgrunn vurderte å oppheve vedtaket. Varselet redegjorde for nemndas foreløpige syn om at lovens registreringsordning ikke skiller mellom ulike registreringsgrunnlag, samt at Grafill allerede var registrert slik at det heller ikke var grunnlag for noe pålegg om retting. Partene ble oppfordret til å inngi skriftlige merknader til varselet innen 23. oktober 2023.
- (11) Nemnda mottok merknader fra partene 23. oktober 2023.
- (12) Medieklagenemnda v/Klagenemndssekretariatet anmodet Patentstyret om ytterligere opplysninger i saken 27. oktober 2023. Patentstyret besvarte henvendelsen 31. oktober 2023. Klager innga merknader 6. november 2023. Patentstyret innga ytterligere kommentarer 14. november 2023. Klager innga merknader 15. november 2023.
- (13) Nemndsmøter i saken ble avholdt 31. august, 3. oktober, 2. november og 27. november 2023.

Anførsler:

Klager har i det vesentlige anført:

Anførsler framsatt i klage 15. mars 2023

Overordnet

- (14) Patentstyrets vedtak må oppheves i sin helhet for den del av vedtaket som gjelder registreringsplikt etter lovens § 2 femte ledd.
- (15) For den del av vedtaket som gjelder plikt til å utarbeide åpenhetsrapport etter § 2 sjettedde ledd må vedtaket oppheves så langt det gjelder midler Grafill mottar fra Kopinor.

Rettighetsvederlag – lovens § 2 femte ledd og § 3 bokstav g

- (16) Patentstyret har tolket begrepet «rettighetsvederlag» feil. Klager har vist til at Patentstyret ikke har tolket begrepet i lys av direktiv 2014/26/EU (heretter direktivet) artikkel 3 bokstav h, men i lys av «medlemsorganisasjonenes rolle i loven». Dette er feil rettsanvendelse.

- (17) Vederlaget som Grafill mottar fra Norwaco og Kopinor er ikke et «rettighetsvederlag», og dermed ikke omfattet av lovens § 2 femte ledd. Det er derimot tale om kollektive vederlagsmidler fordelt etter lovens § 18 til grupper av rettighetshavere, jf. fortalepunkt 29. Midlene er lovlige fradrag («midler besluttet brukt på annen måte»), jf. lovens § 18.
- (18) Patentstyret tar feil når det innfortolker en hovedregel og et formål om individuell fordeling av vederlag til rettighetshaverne. En slik lovtolkning og subsumsjon innebærer en vesentlig endring i rettsstilstanden når det gjelder kollektive vederlagsmidler, som på flere punkter er vanskelig å forene med loven, forarbeider og direktivet:
- a. Grafill og andre norske medlemsorganisasjoner har siden 80-tallet mottatt betydelige kollektive vederlagsmidler fra Kopinor og Norwaco, og slik fordeling er en sentral del av norsk kunstnerpolitikk. Kollektiv disponering av midlene er å foretrekke fremfor individuell fordeling, ettersom det ikke foreligger opplysninger om faktisk bruk, den kollektive fordelingen kommer et større rettighetshaverfelleskap til gode, simulerte individuelle fordelinger er lite treffsikre og administrativt krevende, samt at eventuelle utbetalte beløp vil være forsvinnende små og bidra lite til den enkelte kunstners økonomi. Etter klagers syn må det forventes klart hjemmelsgrunnlag dersom en slik etablert ordning ikke lengre skal anses lovlig. Verken loven, forarbeidene eller direktivet gir klart uttrykk for at kollektiv fordeling ikke lenger er tillatt. Forarbeidene inneholder derimot uttalelser som taler *imot* at det skal skje store endringer i rettsstilstanden. En relativt vid adgang til kollektiv fordeling synes også være i samsvar med EU-domstolens praksis, jf. Amazon (C-521/11, avsnitt 46-55).
 - b. Klager har gjort gjeldende at § 18 ikke kan tolkes slik at vederlagsmidler som hovedregel skal fordeles til rettighetshaverne individuelt, slik Patentstyret hevder. En slik tolkning kan verken utledes av ordlyden i bestemmelsen eller i tilhørende forarbeider, og kan heller ikke utledes av tilsvarende direktivbestemmelse, artikkel 11 nr. 4.
 - c. Klager bestrider også at loven har til hensikt å individualisere tildeling av rettighetsvederlag i større grad enn tidligere, slik Patentstyret hevder. Patentstyret oppgir ingen rettskilder til støtte for sitt syn, og klager er av den oppfatning at det ikke foreligger rettslig grunnlag for en slik tolkning.
 - d. Klager bestrider videre Patentstyrets tolkning av fortalepunkt 29 i direktivet. Patentstyrets vurderinger gir etter klagers syn uttrykk for en uriktig forståelse av systemet for kollektiv forvaltning av opphavsrett. Fortalepunktet kan vanskelig forstås på noen annen måte enn at det åpner for kollektiv fordeling til grupper av rettighetshavere. På samme måte tillater fortalepunkt 28 forutsetningsvis kollektiv forvaltning i form av fradrag til sosiale, kulturelle eller utdanningsmessige formål, og kollektiv utbetaling i form av stipender. Begge punkter bør også leses i sammenheng med fortalepunkt 12, som anerkjenner de nordiske landenes eksisterende avtale- og tvangslisenssystemer. De lovlige fradragene som Patentstyret har vist til, trekkes ut *før* fordeling. Dermed er ikke dette fordeling i direktivets forstand, men derimot disponering av vederlag til andre formål enn fordeling, jf. direktivets artikkel 11 nr. 4.
 - e. Klager bestrider også at kollektiv fordeling kun er tillatt for ikke-fordelbare midler. Fordeling, fradrag og ikke-fordelbare midler er i loven og direktivet

behandlet som tre ulike rettslige konsepter, som alle tillater kollektiv fordeling dersom prosedyrene i reglene følges. Hovedregelen finnes i lovens § 18 og direktivets artikkel 11 (4). Denne fordelingen skjer i Kopinor eller Norwaco. Fradrag behandles i lovens § 20 og i direktivets artikkel 12, og innebærer at det før fordeling etter § 18 fattes vedtak i Kopinor eller Norwaco om uttrekk av midler, f.eks. til stipender eller andre tiltak. Ikke-fordelbare midler reguleres i lovens § 21 (3) og direktivets artikkel 13. Bestemmelsen innebærer at midler som er individuelt fordelt og ikke finner veien til rettighetshaver, kan benyttes kollektivt etter tre år.

Delegasjonsbeslutning

- (19) Klager har videre gjort gjeldende at verken Kopinor eller Norwaco «har besluttet» at Grafill skal fordele og utbetale rettighetsvederlag i tråd med lovens § 2 femte ledd. Klager har vist til at forarbeidene, inntatt i Prop. 53 L (2020-2021) s. 140, oppstiller krav om at beslutningen må være vedtatt av årsmøtet og inntatt i vedtektene. Det er klagers syn at verken Kopinors eller Norwacos delegasjonsbeslutning oppfyller disse formkravene.
- (20) En beslutning om delegering etter lovens § 2 femte ledd er svært inngripende for medlemsorganisasjonene, da det utløser en rekke formelle rettsvirkninger: organisasjonene pålegges plikter etter lovens kapittel 5, og underlegges tilsyn og lovens sanksjonsregime. Dette tilsier at delegasjon krever klarhet, forutsigbarhet, notoritet og etterprøvnbarhet, som best oppfylles gjennom årsmøtebeslutning og vedtektsfesting. Et slikt formkrav gir også medlemsorganisasjonene en viss medbestemmelse, gjennom krav om 2/3 flertall for vedtektsendringer. Et krav om årsmøtebeslutning og vedtektsfesting samsvarer også best med direktivets formål om harmonisering av kravene til transparens og ansvarlighet ved kollektiv forvaltning av opphavsrett, jf. fortalepunkt 5.
- (21) Klager har også vist til at lovens § 12 fjerde ledd krever årsmøtebeslutning for viktige spørsmål om forvaltningen av vederlag. Dette er langt mindre omfattende beslutninger, hvilket taler for at delegering av fordeling må ha et sterkere formelt grunnlag.

Anførsler knyttet til lovens § 2 sjette ledd

- (22) Grafill er ikke omfattet av lovens § 2 sjette ledd for vederlaget fra Kopinor, ettersom Kopinors beslutning om åpenhetsrapport ikke er vedtatt av årsmøtet og inntatt i vedtektene, og dermed ikke oppfyller kravene etter lovens § 2 sjette ledd.

Anførsler framsatt i brev 1. juni og e-post 17. august 2023

Nærmere anførsler knyttet til lovens § 2 femte ledd

Rettighetsvederlag

- (23) Grafill er ikke delegert kompetanse til å «fordele og utbetale rettighetsvederlag» etter lovens § 2 femte ledd, men disponerer midler som allerede er avsatt til kollektiv fordeling. Grafills fordeling av kollektive midler er med andre ord *ikke* fordeling av rettighetsvederlag fordi det er midler som det er gjort fradrag for. Kopinors og Norwacos beslutning om utbetaling av vederlagsmidler til Grafill gjelder midler som er avsatt til *kollektiv fordeling* etter lovens § 12 fjerde ledd bokstav d, jf. § 18. Utbetalingen gjelder

ikke det som heter *ikke-fordelbart individuelt vederlag* etter lovens §§ 21 tredje ledd og 22, slik Patentstyret hevder.

- (24) Bruk av midler til kollektiv fordeling har hjemmel i direktivet artikkel 14 nr. 4, jf. fortalens punkt 28. Bestemmelsen gjør det klart at direktivet åpner for å gjøre fradrag i vederlagsmidler til «kollektiv fordeling [...], som til dømes stipend». Dette er nærmere forklart i vedlagt notat fra professor Ole-Andreas Rognstad. Kollektiv fordeling utløser dermed ikke registreringsplikt etter lovens § 52 for medlemsorganisasjoner eller plikt til å fordele midlene individuelt etter lovens kapittel 5.

Delegasjonsbeslutning

- (25) Det følger av lovens § 2 femte ledd at den grunnleggende forutsetningen for at lovens § 52 og lovens kapittel 5 skal komme til anvendelse, er at en kollektiv forvaltningsorganisasjon har «besluttet at medlemsorganisasjonene skal fordele og utbetale rettighetsvederlag». Kopinor og Norwaco har ikke truffet delegasjonsvedtak som innebærer at Grafill overtar ansvaret for fordeling og utbetaling etter lovens kapittel 5, men har derimot avsatt midlene til bruk for kollektiv fordeling etter lovens § 12 fjerde ledd bokstav d. Denne praksisen er forenlig med lov om kollektiv forvaltning.
- (26) Kopinor og Norwaco innhenter – så langt det er praktisk mulig – informasjon fra brukerne om hvilke verk som er brukt og om omfanget av bruken. For vederlag hvor dette ikke er praktisk mulig, fordeles vederlaget til medlemsorganisasjonene for kollektive formål. Medlemsorganisasjonene får ingen informasjon som muliggjør fordeling på grunnlag av individuelle data om brukernes utnyttelse av vernede verk.
- (27) For vederlaget fra Kopinor oppfordres medlemsorganisasjonene til «eventuelt [å] benytte analogier eller kunnskap fra andre områder som grunnlag for fordelingen», se Veiledning til Kopinors medlemsorganisasjoner om fordeling av vederlag, datert 28. april 2022. Dette kan ikke anses som delegasjonsvedtak etter lovens § 2 femte ledd, men må forstås som en oppfordring til å fordele midlene slik at de kommer rettighetshaverne til gode på best mulig måte. Når Kopinor videre legger til grunn at medlemsorganisasjonene bør «bestrebe seg på å fordele rettighetsvederlag individuelt», kan det rimeligvis ikke tolkes som uttrykk for at vederlaget skal fordeles på grunnlag av individuelle data om brukernes utnyttelse av åndsverk, ettersom slike data ikke foreligger. I stedet må det forstås som siktende til individuelle stipendier og andre individuelle stønadsformer.
- (28) Den eneste relevante forskjellen for Norwaco, er at bestemmelsen om medlemsorganisasjonenes fordeling er inntatt i vedtektene. Bestemmelsen må imidlertid tolkes på samme måte som Kopinors veiledning, det vil si som en bestemmelse om kollektiv fordeling, av de samme grunner.
- (29) Lovgiver bygde på en forutsetning om at ovennevnte praksis kunne videreføres. Departementet har i lovforarbeidene inntatt i Prop. 53 L (2020-2021) presisert at lovforslaget *ikke* har «til hensikt å bryte ned velfungerende systemer for fordeling av vederlag», se side 58, og at det «fremdeles [vil] være anledning til kollektiv fordeling, innenfor rammen av direktivet og gjennomføringsloven», se side 68.

Anførsler knyttet til Medieklagenemndas forhåndsvarsel om vedtak – framsatt i brev 23. oktober og 6. november 2023

- (30) Grafill støtter Medieklagenemndas vurdering om å oppheve Patentstyrets vedtak. Grafill ber om at Patentstyret pålegges retting i form av at registrering av Grafill hos Patentstyret fjernes. Grafill er deretter innstilt på å be om å bli registrert i Patentstyrets register på bakgrunn av å være omfattet av lovens § 2 sjette ledd for medlemskap i Norwaco.
- (31) Det er kun delvis riktig at Grafill ikke bestrider å være registreringspliktig. Grafill er registreringspliktig etter lovens § 52 på bakgrunn av medlemskap i Norwaco, som følge av at Norwaco har vedtektsfestet at medlemsorganisasjonene skal utarbeide åpenhetsrapport i tråd med lovens § 2 sjette ledd. Grafill er derimot ikke registreringspliktig på bakgrunn av medlemskap i Kopinor hva angår § 2 sjette ledd. Grafill er heller ikke omfattet av § 2 femte ledd siden Grafill ikke er delegert kompetanse til å «fordele og utbetale rettighetsvederlag» fra verken Kopinor eller Norwaco.
- (32) Det er ikke Grafill som har utført eller bedt om registreringen i Patentstyrets register. På tidspunktet for klagen var ikke Grafill registrert. Grafill fant derfor ikke grunn til å be om oppsettende virkning av vedtaket. Grafill ble først oppmerksom på at Grafill var registrert i slutten av september 2023. Patentstyrets tilnærming skaper en uoversiktlig situasjon for Grafill, som er blitt oppført i registeret, med de plikter det kan medføre etter loven, uten å være klar over det. Det er viktig for både medlemsorganisasjonene, og for Patentstyret som tilsynsmyndighet, at det er klart for alle parter når en registrering er foretatt og på hvilket grunnlag.

Patentstyret har i det vesentlige anført:

Overordnet

- (33) Etter Patentstyrets vurdering er Grafill er omfattet av lovens § 2 femte og sjette ledd for rettighetsvederlag som Kopinor og Norwaco har besluttet at Grafill skal fordele og utbetale. På dette grunnlag skal Grafill registreres hos Patentstyret, jf. lovens § 52.

Anførsler knyttet til lovens § 2 femte ledd

Rettighetsvederlag - lovens § 2 femte ledd og § 3 bokstav g

- (34) Begrepet «rettighetsvederlag» omfatter ikke kun de bruttoinntekter Kopinor og Norwaco krever inn. Medlemsorganisasjoner er omfattet av loven av en grunn, og deres ansvar etter loven er direkte knyttet opp mot bestemmelsene i lovens kapittel 5 som nettopp omhandler forvaltning/fordeling av netto vederlagsmidler/rettighetsvederlag. Patentstyret anser det som uproblematisk at begrepet i loven samsvarer med de rettighetsvederlag en medlemsorganisasjon mottar fra en kollektiv forvaltningsorganisasjon. Nettopp det faktum at medlemsorganisasjoner er inkludert i loven viser at fordelingen ikke allerede har skjedd.
- (35) Rettighetsvederlag som mottas av medlemsorganisasjonen kan verken klassifiseres som ikke-fordelbare midler eller fradrag. Medlemsorganisasjonene får et selvstendig ansvar for de midlene de selv mottar, fordi den kollektive forvaltningsorganisasjonen har valgt å delegere forvaltningen av disse. Patentstyret har ikke funnet grunnlag i lov eller forarbeider for at rettighetsvederlag overført til medlemsorganisasjonene klassifiseres

som noe annet enn rettighetsvederlag. Patentstyret har vist til lovens forarbeider, inntatt i Prop. 53 L (2020-2021) på side 31. Det er Patentstyrets syn at fordeling og utbetaling av rettighetsvederlag framstår som handlinger medlemsorganisasjonene gjør *på vegne av* den kollektive forvaltningsorganisasjon, ikke som en del av sistnevntes egen forvaltning.

- (36) Det er Patentstyrets vurdering at dersom rettighetsvederlag som en medlemsorganisasjon har fått ansvaret for å fordele og utbetale anses som fradrag i den kollektive forvaltningsorganisasjonens forvaltning av rettighetsvederlag, vil dette innebære at loven i praksis ikke endrer noe, hvilket forringer og tilsidesetter lovgivers intensjon.
- (37) Etter Patentstyrets syn åpner ikke henvisningen til § 12 fjerde ledd i § 18 for en fri adgang til å beslutte at midler skal brukes på en annen måte, men at dette må ses i sammenheng med de begrensningene loven og forarbeidene ellers oppstiller for fradrag og bruk. En kollektiv forvaltningsorganisasjon kan etter lovens § 12 fjerde ledd fastsette «generelle prinsipper for fordeling av vederlag». Det er ikke noe som tilsier at denne retten bortfaller i tilfeller der medlemsorganisasjonene foretar den videre fordelingen og utbetalingen. Av Prop. 53 L s. 147 følger det: «Hvis en kollektiv forvaltningsorganisasjon bare har organisasjoner som medlemmer og medlemsorganisasjonene er ansvarlige for fordelingen til rettighetshaverne, innebærer kravet til de generelle prinsippene at de skal omfatte den overordnede fordelingen til kategorier av rettighetshavere. Medlemsorganisasjonene skal deretter forestå den individuelle fordelingen til rettighetshaverne etter medlemsorganisasjonenes fordelingsplan». Heller ikke dobbelt fradrag til administrasjonskostnader er til hinder for en slik ordning, jf. Prop. 53 L s. 64.
- (38) Patentstyret tolker lovens § 18 slik at vederlagsmidler som hovedregel skal fordeles til rettighetshavere individuelt, og er uenig med klager i at direktivets fortale punkt 29 gir støtte for at direktivet likestiller kollektiv og individuell fordeling, utover at den gir uttrykk for at det forekommer situasjoner der individuell fordeling vanskelig lar seg gjennomføre, og at dette knytter seg opp mot de lovlige fradragene (eller analogibruk) som loven oppstiller. At individuell fordeling skal tilstrebes følger også av hovedbestemmelsen i direktivet, artikkel 11 nr. 4. Se også departementets forståelse av artikkel 11 nr. 4 i Prop. 53 L (2020-2021) på side 64.
- (39) Patentstyret har tolket begrepet «individuelt» i lys av lovens forarbeider, inntatt i Prop. 53 L (2020- 2021) på side 61, 67 og 68. Patentstyret har også vist til tolkningskriv fra den danske opphavsrettsadvokaten Peter Schønning og tidligere avdelingsdirektør i Kulturdepartementet Bengt O. Hermansen, som støtte for sitt syn.

Delegasjonsbeslutning

- (40) Det er Patentstyrets syn at både Kopinor og Norwaco gjennom henholdsvis vedtekter og fordelingsreglement tydelig har delegert oppgaven med å fordele noe av rettighetsvederlaget videre individuelt til rettighetshavere, til medlemsorganisasjonene.
- (41) Grafill har gjort gjeldende at delegasjonsbeslutningen i lovens § 2 femte ledd må være vedtektsfestet og vedtatt på årsmøtet, og har som støtte for sitt syn vist til at dette framgår av forarbeidene, inntatt i Prop. 53 L (2020-2021) s. 140. Etter Patentstyrets syn er formuleringen i forarbeidene et uttrykk for eksempler på hvordan beslutningen kan skje, ikke et absolutt formkrav. Dette støttes av at tillegget ikke konsekvent nevnes i forarbeidene, samt departementets uttalelse på s. 58, pkt. 7.1.6. Patentstyret har videre

vist til at deres standpunkt deles av tidligere avdelingsdirektør i Kulturdepartementet Bengt O. Hermansen i notat av 24. november 2021.

Øvrige anførsler

- (42) Grafill har vist til at reelle hensyn taler mot at medlemsorganisasjoner underlegges loven. Til dette har Patentstyret vist til at spørsmålet om medlemsorganisasjoner skal inkluderes i loven ble diskutert og behandlet i både Stortinget og i høringsrunden for lovforslaget.
- (43) Patentstyret har også vist at til klager i høringsrunden stilte spørsmål ved om inkluderingen av medlemsorganisasjoner i loven er forenlig med Norges EØS-rettslige forpliktelser. Til dette svarte departementet at: «direktivet om kollektiv rettighetsforvaltning i hovedsak er et minimumsdirektiv (reglene i avdeling III har derimot karakter av å være fullharmoniseringsbestemmelser), jf. også fortalen punkt 9. Dette betyr at medlemsstatene har adgang til å fastsette strengere eller mer detaljerte bestemmelser enn direktivet, forutsatt at regelverket samsvarer med alminnelige prinsipper i fellesskapsretten. [...]», jf. Prop. 53 L (2020-2021) s. 31.

Anførsler knyttet til lovens § 2 sjette ledd

- (44) Grafill er omfattet av lovens § 2 sjette ledd når det gjelder beslutning om utarbeidelse av åpenhetsrapport, gjort både av Kopinor og Norwaco. Hvorvidt det foreligger et krav om vedtektsfesting i forbindelse med lovens § 2 sjette ledd vises det til vurderingen ovenfor i forbindelse med lovens § 2 femte ledd (premiss 41).

Anførsler knyttet til Medieklagenemndas forhåndsvarsel om vedtak – fremsatt i brev 23.oktober, 31. oktober og 14. november 2023

- (45) Slik Patentstyret forstår Medieklagenemndas foreløpige vurdering, angir lovens § 52 ikke et kompetansegrunnlag for Patentstyret å fastslå en registreringsplikt på et bestemt grunnlag. Patentstyret vil påpeke at lovens § 52 viser til «den som driver aktivitet», som etter Patentstyrets syn inneholder et kompetansegrunnlag, som bare kan fastslås ved å foreta en vurdering etter lovens virkeområde i lovens § 2 femte ledd. Bestemmelsen henviser også til lovens § 49. I tillegg henviser lovens § 2 femte ledd til § 52, som viser at registrering og grunnlag for dette henger sammen, og nødvendiggjør en vurdering av om det ene er oppfylt for at det andre skal inntreffe.
- (46) Patentstyret tolker Medieklagenemnda dit hen at vurderingen etter lovens § 52 er lagt til organisasjonen selv. I praksis har det imidlertid rådet usikkerhet blant medlemsorganisasjonene om de skal registreres eller ikke, ut fra at de ikke vet hvorvidt de er underlagt loven. I denne sammenheng viser Patentstyret til hva Kulturdepartementet nærmere har sagt om registreringsplikten i forarbeidene inntatt i Prop. 53 L (2020-2021) på s. 124 og 171. Patentstyret mener at Kulturdepartementet her, i hvert fall til en viss grad, likestiller prøving og vurdering, og at Patentstyret gjennom egen administrering av registreringsordningen kan foreta en vurdering knyttet til hvorvidt en organisasjon faller inn under en av definisjonene som er underlagt lovens virkeområde i lovens § 2, basert på innsendte opplysninger. Forarbeidene nevner riktignok vurderingen opp mot legaldefinisjonen av en kollektiv forvaltningsorganisasjon i lovens § 3 bokstav a, men dersom en organisasjon oppfyller denne, er de automatisk underlagt hele loven. For andre juridiske personer, som en medlemsorganisasjon, er det ikke nok å vise til legaldefinisjonen av disse i lovens § 3 bokstav d, da dette ikke alene avgjør om

organisasjonen er underlagt loven eller ikke. For at deler av loven skal gjelde for en medlemsorganisasjon må ytterligere tilleggsvilkår inntreffe, og disse er beskrevet i lovens § 2 femte ledd.

- (47) Patentstyret anser vedtaksdato 8. februar 2023 som registreringsdato. Den fysiske oppføringen i Patentstyrets register ble foretatt i mai 2023, men dette anses kun som en praktisk meddelelse av vedtaket.

Merknader fra Kopinor 23. august 2023

- (48) Kopinor har besluttet at deres medlemsorganisasjoner skal fordele og utbetale rettighetsvederlag. Dette framgår av Kopinors «Retningslinjer for forvaltning og fordeling av vederlag» punkt 2.2. Kopinors øverste myndighet, representantskapet, endret retningslinjene 30. november 2022 som følge av ny lov om kollektiv forvaltning av opphavsrett mv, jf. vedtektene § 5-6. Grafill mottar vederlag fra Kopinor og er ansvarlig for videre disponering av midlene, med den forutsetning at ikke-medlemmer skal likebehandles med medlemmer, jf. åndsverkloven § 64 første ledd.
- (49) Kopinor har også besluttet at deres medlemsorganisasjoner skal utarbeide åpenhetsrapport. Beslutningen ble fattet av Kopinors styre og er formalisert i styrevedtak 26. oktober 2021. Beslutningen er framgår også av styrets «Veiledning til Kopinors medlemsorganisasjoner om fordeling av vederlag», som ble utsendt til medlemmene og publisert på våre nettsider våren 2022.

Merknader fra Norwaco 24. august 2023

- (50) Norwaco har besluttet at medlemsorganisasjonene skal fordele og utbetale rettighetsvederlag. Dette ble besluttet av Norwacos årsmøte 23. mai 2022 og tatt inn i Norwacos vedtekter punkt 1.4.1. Grafill mottar vederlag fra Norwaco for videre fordeling og utbetaling til sine medlemmer og til utenforstående rettighetshavere innenfor samme kategori. Vederlagsmidlene består av vederlag som Norwaco har krevd inn for bruk av verk, samt renter og avkastning på investering av slikt vederlag.
- (51) Norwaco har også besluttet at medlemsorganisasjoner skal utarbeide åpenhetsrapport. Dette ble besluttet under årsmøtet i mai 2022, og framgår i vedtektene punkt 1.4.1.

Medieklagenemndas vurdering:

- (52) Saken gjelder klage over Patentstyrets vedtak 8. februar 2023 om registrering for medlemsorganisasjonen Grafill etter lov om kollektiv forvaltning av opphavsrett mv. Klagen er rettidig, jf. forvaltningsloven § 29 fjerde ledd.
- (53) Patentstyrets vedtak av 8. februar 2023 har følgende slutning:

«Grafill er en medlemsorganisasjon i en kollektiv forvaltningsorganisasjon, jf. lov om kollektiv forvaltning av opphavsrett mv. §§ 2 (5) og 3 d). Etter Patentstyrets vurdering er det dokumentert at Grafill er omfattet av § 2 (5) og (6) for rettighetsvederlag Kopinor og Norwaco har besluttet at Grafill skal fordele og utbetale, og på grunnlag av dette skal registreres hos Patentstyret, jf. § 52. [...]»

- (54) Medieklagenemnda forstår partenes anførsler i saken slik at Grafill og Patentstyret er enig i at Grafill er registreringspliktig etter lovens § 52. Slik nemnda forstår saken gjelder den kun uenighet om grunnlaget for registreringsplikten. Klagers behov for behandling i

nemnda knytter seg til at grunnlaget for registrering i saken, etter klagers syn, henger uløselig sammen med hvilke plikter medlemsorganisasjonen vil ha etter loven.

- (55) Medieklagenemnda har i behandlingen av saken ikke funnet grunn til å gå nærmere inn på vurderingen av om Grafill er omfattet av lovens § 2 femte og/eller sjettede ledd. Dette fordi nemnda er av den oppfatning at Patentstyret ved vedtaket av 8. februar 2023 har gått utenfor sin kompetanse etter loven, og at vedtaket dermed må oppheves. Nemnda skal i det følgende redegjøre nærmere for bakgrunnen for denne vurderingen.
- (56) Lovens formål er å sørge for at kollektiv forvaltning av opphavsrett og nærstående rettigheter håndteres på en ansvarlig, effektiv og åpen måte, overfor både rettighetshavere og brukere, jf. lovens § 1. I tillegg skal loven sikre rettighetshaveres valgfrihet ved kollektiv forvaltning av rettigheter.
- (57) Loven gjennomfører europaparlaments- og rådsdirektiv 2014/26/EU om kollektiv rettighetsforvaltning, se Prop. 53 L (2020-2021) s. 9-10.
- (58) Registreringsplikt følger av lovens § 52. Bestemmelsen lyder slik:
- «Den som driver aktivitet som omfattes av tilsynet etter § 49, har plikt til å registrere seg hos Patentstyret. Registeret skal være offentlig tilgjengelig.»
- (59) Bestemmelsen angir en registreringsplikt for organisasjoner som er omfattet av Patentstyrets tilsyn etter lovens § 49. Det er Patentstyret som administrerer registreringsordningen, jf. Prop. 53 L (2020-2021) s. 124.
- (60) Registrering skal gjøre det mulig å oppfylle rapporteringskravet i artikkel 39 i direktiv 2014/26/EU om kollektiv rettighetsforvaltning, jf. Prop. 53 L (2020-2021) s. 124.
- (61) Rapporteringskravet i artikkel 39 innebærer at medlemsstatene skal oversende «en liste til Kommissjonen over de kollektive forvaltningsorganisasjoner, der er etablert på deres territoriale områder». Rapporteringskravet i direktivet oppstiller etter Medieklagenemndas syn beskjedne krav til utformingen av Patentstyrets register, og det framstår tilstrekkelig at Patentstyret fører en liste over kollektive forvaltningsorganisasjoner etablert i Norge. Dette synes også å være forutsatt av departementet i Prop. 53 L (2020-2021). Som bakgrunn for forslaget om opprettelsen av registeret la departementet til grunn at det ikke til enhver tid har fullstendig oversikt over hvilke organisasjoner som er etablert i Norge, jf. s. 124. Det ble også vist til at en oversikt over organisasjonene ville være nyttig i tilsynsarbeidet som Patentstyret skal utføre. Om Patentstyrets rolle i forbindelse med registreringen uttalte departementet følgende:
- «[...] Direktivet oppstiller ikke noe krav til å innføre en ordning om prøving av hvilke organisasjoner som er kollektive forvaltningsorganisasjoner. Det vil imidlertid være naturlig at det på bakgrunn av de opplysningene som gis ved registreringen, foretas en vurdering av om organisasjonen faller inn under definisjonen av en kollektiv forvaltningsorganisasjon, samt om den er etablert i Norge. Tilsvarende bør gjelde for andre juridiske personer som omfattes av tilsynet. Etter departementets vurdering er det imidlertid ikke nødvendig å lovregulere hvilke opplysninger som skal sendes inn ved registreringen»
- (62) Uttalelsen ble fulgt opp på side 171 i proposisjonen, hvor departementet la til grunn følgende:

«[...] Hvilke opplysninger som skal sendes inn ved registreringen, fremgår ikke av bestemmelsen. Det må være opp til Patentstyret å avgjøre hvilken informasjon som er nødvendig. Meningen med bestemmelsen er uansett ikke å pålegge noen omfattende informasjonsplikt. Normalt vil organisasjonens eller enhetens navn, organisasjonsnummer, kontaktinformasjon samt en kort og overordnet beskrivelse av hvilke rettigheter den forvalter og medlemmer den har, være tilstrekkelig. Patentstyret vil på bakgrunn av innsendte opplysninger kunne foreta en vurdering av om organisasjonen faller inn under definisjonen av en kollektiv forvaltningsorganisasjon, jf. § 3 bokstav a, samt om den er etablert i Norge. Tilsvarende gjelder for andre juridiske personer som omfattes av tilsynet.»

- (63) Forarbeidene tilsier riktignok at Patentstyret er tillagt et handlingsrom når det gjelder å avgjøre hvilken informasjon som er nødvendig for registreringen, hvilket indikerer at Patentstyret *kan* utforme et mer omstendelig register. Patentstyrets register, slik dette framgår på Patentstyrets nettside, er i dag utformet som en liste over registrerte kollektive forvaltningsorganisasjoner, medlemsorganisasjoner og uavhengige forvaltningenheter. Registeret skiller mellom de ulike organisasjonstypene. Andre opplysninger, herunder grunnlaget for registreringsplikten, er ikke registerført.
- (64) Det er Medieklagenemndas syn at lovens § 52 er en pliktregel som pålegger organisasjonene å registrere seg hos Patentstyret. Bestemmelsen kan ikke etter nemndas vurdering tolkes som et kompetansegrunnlag for Patentstyret til å fastslå en registreringsplikt på et bestemt grunnlag, slik Patentstyret har lagt opp til i sitt vedtak av 8. februar 2023. Lovens § 52 skiller ikke mellom ulike grunnlag for registrering og det gjør heller ikke Patentstyrets register. Lovens § 52 henviser heller ikke til lovens virkeområde i § 2, som grunnlag for registreringsplikt. Etter Medieklagenemndas syn er registreringsordningen heller ikke bestemmende for eller uløselig forbundet med hvilke plikter en organisasjon har etter loven.
- (65) Lovens § 52 kan således ikke hjemle Patentstyrets vedtaksslutning om at «Grafill er en medlemsorganisasjon i en kollektiv forvaltningsorganisasjon, jf. lov om kollektiv forvaltning av opphavsrett mv. §§ 2 (5) og 3 d)». Bestemmelsen gir heller ikke grunnlag for et vedtak om at «Grafill er omfattet av § 2 (5) og (6) for rettighetsvederlag Kopinor og Norwaco har besluttet at Grafill skal fordele og utbetale, og på grunnlag av dette skal registreres hos Patentstyret, jf. § 52. [...]»
- (66) Det Patentstyret *har* hjemmel til etter lovens system, er å pålegge retting dersom organisasjoner som er omfattet av Patentstyrets tilsyn *ikke* registrerer seg i henhold til lovens § 52, jf. § 49 tredje ledd. Bestemmelsen i lovens § 49 tredje ledd lyder slik:
- «Ved overtredelse av loven eller forskrifter gitt i medhold av loven, kan Patentstyret gi pålegg om å rette forholdet. Ved utferdigelsen av pålegg skal det settes frist for oppfyllelse. Samtidig med utferdigelsen av pålegg kan det fastsettes tvangsmulkt etter § 51.»
- (67) I denne saken er Patentstyrets vedtak formulert som et vedtak om registrering, og ikke et pålegg om retting i tråd med lovens § 49 tredje ledd. Ved pålegg skal Patentstyret sette frist for oppfyllelsen av pålegget, jf. § 49 tredje ledd andre setning. Klagenemnda kan ikke se at en slik frist framgår av Patentstyrets vedtak av 8. februar 2023. Vedtaket kan dermed ikke forstås som et pålegg om retting etter lovens § 49 tredje ledd.

- (68) Medieklagenemnda tilføyer at Grafill uansett ikke bestrider at organisasjonen er registreringspliktig som medlem av Norwaco som har vedtektsfestet at medlemsorganisasjonene skal utarbeide åpenhetsrapport.
- (69) På denne bakgrunn er det Medieklagenemndas vurdering at Patentstyrets vedtaksslutning av 8. februar 2023, ikke er tilstrekkelig forankret i et klart kompetansegrunnlag. Vedtaket er dermed ugyldig, og oppheves.
- (70) Ettersom vedtaket oppheves på dette grunnlag, har klagenemnda som nevnt ikke funnet grunn til å gå nærmere inn på vurderingen av om Grafill er omfattet av lovens § 2 femte og/eller sjette ledd. Det er nemndas syn at selve registreringsordningen ikke er bestemmende for eller uløselig forbundet med hvilke plikter en organisasjon har etter loven.

Konklusjon:

På denne bakgrunn treffer Medieklagenemnda følgende

vedtak:

Patentstyrets vedtak 8. februar 2023 vedrørende Grafill oppheves.

Vedtaket kan ikke påklages, jf. forvaltningsloven § 28 tredje ledd.

Søksmål må reises innen tre måneder etter at underretning om avgjørelsen er mottatt, jf. lov om kollektiv forvaltning av opphavsrett mv. § 49 fjerde ledd tredje setning. Søksmål rettes mot staten v/Medieklagenemnda, jf. § bestemmelsens siste setning.

Etter forvaltningsloven § 36 kan en part kreve dekket vesentlige sakskostnader som har vært nødvendige for å få endret et vedtak til gunst for parten. Eventuelt krav om dekning av sakskostnader må settes fram senest 3 uker etter at melding om det nye vedtaket er kommet fram til parten. Kravet sendes til Medieklagenemnda v/ Klagenemndssekretariatet, med mindre Patentstyret har fattet nytt vedtak i saken, jf. § 36 tredje ledd.

Dokumentet er elektronisk godkjent og har ingen signatur